

საქართველოს რეგიონები და მათი მახასიათებლები

ჯიბუტი მარიამ

თსუ-ის დოქტორანტი

საქართველოში მმართველობის ერთდონიანი სისტემა ჩამოყალიბებული. რეგიონული დონე კანონით განსაზღვრული არ არის, თუმცა პოლიტიკის დაგეგმვის მიზნებისთვის გამოიყენება ისტორიული მხარეები [3]. რეგიონული პოლიტიკის მიზნებისთვის ქვეყნის ასეთი დაყოფის მიზანშეწონილობა ჯერ-ჯერობით შესწავლის საგანი არ ყოფილა. ჩვენი კვლევის ფარგლებში ჩამოვყალიბეთ რეგიონების გამიჯვნის არსებული პრაქტიკის შეფასების კრიტერიუმები და ამ კრიტერიუმების საფუძველზე შევასეთ მათი ეფექტიანობა ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის დასაგეგმად. კვლევამ აჩვენა, რომ რეგიონული პოლიტიკის ეფექტიანობის გაზრდისთვის სასურველია ჩამოყალიბდეს ფუნქციური რეგიონები.

საკვანძო სიტყვები: დაყოფა, რეგიონები, ეკონომიკა, განვითარება

საქართველოს ტერიტორიული მოწყობა მოიცავს 2 ავტონომიურ რესპუბლიკას და 69 მუნიციპალიტეტს. რეგიონული პოლიტიკის დაგეგმვის მიზნებისთვის გამოიყენება ისტორიული მხარეები: გურია, იმერეთი, კახეთი, მცხეთა-მთიანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი, სამცხე-ჯავახეთი, ქვემო ქართლი და შიდა ქართლი. თითოეული მხარე, თავის მხრივ, მოიცავს მუნიციპალიტეტებს, რომელთა ადმინისტრაციული საზღვრებიც ავტომატურად განსაზღვრავს შესაბამისი მხარის საზღვრებს.

ზემოთ დასახელებული 9 მხარე, რომლებიც როგორც წესი რეგიონული პოლიტიკის ობიექტებად განიხილება დროთა განმავლობაში გეოგრაფიული და ისტორიული საფუძვლებით არის ჩამოყალიბებული [3]. ამასთან, ჩანს ტენდენცია, რომ არც ერთ ქვეყანაში არ შეესაბამება პოლიტიკური და ადმინისტრაციული საზღვრები ეკონომიკურს [4]. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ გამონევა უგულებელყოფილი უნდა იყოს რეგიონული პოლიტიკის დაგეგმვის პროცესში. სხვადასხვა მეცნიერების მიდგომების, თეორიებისა და მოდელების საფუძველზე, რეგიონების დაყოფის ეფექტიანობის შესაფასებლად შევიმუშავეთ შემდეგი კრიტერიუმები:

1. რეგიონებში ვხვდებით ცენტრალურ ადგილებს, ე.წ. „მიზიდულობის ცენტრებს“;
2. თითოეული რეგიონი მოიცავს მცირე რაოდენობით მაღალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს და დიდი რაოდენობით დაბალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს;
3. ადამიანური, კაპიტალური და სასაქონლო ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილდება რეგიონის შიგნით, ვიდრე სხვა რეგიონებში;
4. რეგიონს ახასიათებთ სხვადასხვა გარე თუ შიდა ფაქტორების ზეგავლენის მსგავსი შედეგები რეგიონის ტერიტორიაზე;
5. საცხოვრებელსა და სამუშაო ადგილს შორის მოსახლეობის გადაადგილების ინტენსივობა მაღალია რეგიონის შიგნით;
6. რეგიონებს ადმინისტრაციული დატვირთვა აქვთ;
7. ბუნებრივი რესურსები, ეკოსისტემა თუ სხვა გეოგრაფიული ნიშნები მსგავსია რეგიონის შიგნით;
8. რეგიონებს ახასიათებთ ეკონომიკური ერთგვაროვნება;
9. რეგიონებს ახასიათებთ მართვადობა [2].

იმისთვის, რომ ზემოთ წარმოდგენილი კრიტერიუმების საფუძველზე გაგვეკეთებინა დასკვნები, შევისწავლეთ საქართველოს რეგიონების განვითარების სტრატეგიები 2014-2021 წლებისთვის, სადაც მეტწილად წარმოდგენილია რეგიონების აღწერილობითი ინფორმაცია.

რეგიონებში ვხვდებით ცენტრალურ ადგილებს, ე.წ. „მიზიდულობის ცენტრებს“ – შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ კრიტერიუმს ყველა რეგიონი აკმაყოფილებს. თითოეული რეგიონი მოიცავს მუნიციპალიტეტებს, რომლებსაც, თავის მხრივ, აქვთ ადმინისტრაციული ცენტრები.

თითოეული რეგიონი მოიცავს მცირე რაოდენობით მაღალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს და დიდი რაოდენობით დაბალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს - მოთხოვნილების დონის განსაზღვრისთვის გამოვიყენეთ მოსახლეობის მხრიდან წარმოქმნილი მოთხოვნილება, შესაბამისად ამ კრიტერიუმის შესაფასებელ ინდიკატორად განისაზღვრა მოსახლეობის რაოდენობა და დასახლებების ზომა. თითოეულ რეგიონში ვხვდებით მცირე რაოდენობით საქალაქო ტიპის დასახლებებს (მასში გაერთიანებულია, როგორც ქალაქი, ისე დაბა) და დიდი

რაოდენობით სასოფლო ტიპის დასახლებებს. ამრიგად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ კრიტერიუმსაც საქართველოს რეგიონები აკმაყოფილებენ.

ადამიან-კაპიტალისა და სასაქონლო ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილება რეგიონის შიგნით ვიდრე სხვა რეგიონებში - სტატისტიკური ინფორმაციიდან გამომდინარე, რთულია ამ კომპონენტის რაოდენობრივი მაჩვენებლებით შეფასება, თუმცა, ადამიანური ნაკადების გადაადგილების შეფასებისთვის შესაძლებელია გამოვიყენოთ 2014 წლის აღწერის მონაცემები შიდა მიგრაციების განაწილების შესახებ. ეს მონაცემები გვაჩვენებს, რომ ადამიანური ნაკადების გადაადგილება არც თუ ძლიერად არის კონცენტრირებული რეგიონის შიგნით, მით უფრო იმის გათვალისწინებით, რომ მონაცემები მოიცავს დაოჯახების შედეგად საცხოვრებელი ადგილის შეცვლას, რაც უმეტეს შემთხვევაში მოსალოდნელია რეგიონის შიგნით.

აჭარის ა/რ-ში იმ ადამიანების წილი, რომლებმაც რეგიონის შიგნით შეიცვალეს საცხოვრებელი ადგილი, შეადგენს 71%-ს, ქვემო ქართლის რეგიონისთვის ეს მაჩვენებელი ყველაზე დაბალია და მხოლოდ 17%-ს შეადგენს. იმისთვის, რომ გავგეგმავთ დასკვნა თითოეული რეგიონისთვის ადამიანთა ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილება რეგიონის შიგნით თუ არა, ავიღეთ საშუალო მაჩვენებელი, კერძოდ, თუ მოსახლეობის 50%-ზე მეტმა მუდმივი საცხოვრებელი შეიცვალა, თუმცა, დარჩა ისევ რეგიონში, ე.ი. ადამიანური ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილება რეგიონის შიგნით. ასეთი რეგიონია მხოლოდ ოთხი (აჭარა, იმერეთი, კახეთი, სამცხე-ჯავახეთი), სხვა დანარჩენი ექვსი რეგიონისთვის (დედაქალაქს არ ვითვალისწინებთ) ადამიანური ნაკადები მეტად გადაადგილება სხვა რეგიონებში.

რეგიონებში ბიზნეს ობიექტების ძირითადი ნაწილი დედაქალაქიდან ახდენს პროდუქტის დისტრიბუციას თავად, ან სადისტრიბუციო კომპანიის დახმარებით. ამრიგად, სავაჭრო ურთიერთობები განსაკუთრებით შედარებით მსხვილი ბიზნესის წარმომადგენლებისთვის მათთან არახელსაყრელია. შესაბამისად, სასაქონლო ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილება რეგიონების გარეთ, დედაქალაქის მიმართულებით. განხილულ კრიტერიუმს რეგიონები ვერ აკმაყოფილებენ.

რეგიონებს ახასიათებთ სხვადასხვა გარე თუ შიდა ფაქტორების ზეგავლენის მსგავსი შედეგები რეგიონის შიგნით - რეგიონების განვითარების სტრატეგიებში წარმოდგენილ SWOT ანალიზს თუ დავეყრდნობით, მთლიანად რეგიონისთვის პოტენციური საფრთხეების ნაწილში მსგავსი ფაქტორებია გამოვლენილი. რეგიონის კონკრეტული ტერიტორიული ერთეულებისთვის გამოკვეთილად განსხვავებული საფრთხეები არ არის განხილული.

საცხოვრებელსა და სამუშაო ადგილს შორის მოსახლეობის გადაადგილების ინტენსივობა მაღალია რეგიონის შიგნით - მოსახლეობის გადაადგილება სამუშაო დანიშნულებით მეტ წილად ხდება მუნიციპალიტეტის შიგნით.

რეგიონებს ადმინისტრაციული დატვირთვა აქვთ - გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოში მართვის რეგიონული დონე არ არის ჩამოყალიბებული, ისინი ადმინისტრაციულ ერთეულებს არ წარმოადგენენ.

ბუნებრივი რესურსები, ეკოსისტემა თუ სხვა გეოგრაფიული ნიშნები მსგავსია რეგიონის შიგნით - რეგიონების განვითარების სტრატეგიების და სხვა სამთავრობო დოკუმენტების ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს რომ რეგიონების სხვადასხვა ტერიტორიული ერთეულები ხშირ შემთხვევაში მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ბუნებრივი რესურსითა და გეოგრაფიული ნიშნებით.

რეგიონებს ახასიათებთ ეკონომიკური ერთგვაროვნება - რეგიონების განვითარების სტრატეგიები, თუ სხვა დოკუმენტები, რომლებიც აღწერს რეგიონების რესურსულ მახასიათებლებს, ნათლად აჩვენებს, რომ ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობები და ეკონომიკის პოტენციურად წამყვანი დარგები რეგიონებში განსხვავებულია სხვადასხვა ტერიტორიული ერთეულებისთვის. მაგალითად, გურიის რეგიონის ოზურგეთის მუნიციპალიტეტში ურეკის საზღვაო ზოლის არსებობა ჩოხატაურის მუნიციპალიტეტის ბახმაროს კურორტისაგან განსხვავებულ ეკონომიკურ შესაძლებლობებს ქმნის. იგივე შეიძლება ითქვას ზემო სვანეთისა და რეგიონის დარჩენილი ტერიტორიის ეკონომიკის მახასიათებლებზე, ისევე როგორც ყაზბეგისა და მცხეთის მუნიციპალიტეტებზე.

რეგიონებს ახასიათებთ მართვადობა - დღეს საქართველოში სადავოა მუნიციპალიტეტების ზომაზე კი ტერიტორიის ეფექტიანად მართვისთვის. 2006 წელს, რეფორმის შედეგად საქართველოში თვითმმართველი ერთეულის მოსახლეობის საშუალო ოდენობა 4.350-დან 68.050-მდე გაიზარდა, ის თითქმის 10-ჯერ აღემატება საშუალო ევროპულ მაჩვენებელს (6688 მცხოვრები), ხოლო ევროპული ქვეყნებიდან ჩამორჩება მხოლოდ დიდ ბრიტანეთს (სადაც მუნიციპალური მონყობის განსხვავებული სისტემაა (იხილეთ ცხრილი)).

რეგიონებისთვის დამახასიათებელი ნიშნების შეფასების შეჯამება

კრიტერიუმი	შედეგი
1. რეგიონებში ვხვდებით ცენტრალურ ადგილებს, ე.წ. „მიზიდულობის ცენტრებს“	✓
2. თითოეული რეგიონი მოიცავს მცირე რაოდენობით მაღალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს და დიდი რაოდენობით დაბალი მოთხოვნილების მქონე დასახლებებს	✓
3. ადამიანთა, კაპიტალური და სასაქონლო ნაკადები უფრო მეტად გადაადგილდება რეგიონის შიგნით, ვიდრე სხვა რეგიონებში	-
4. რეგიონს ახასიათებთ სხვადასხვა გარე თუ შიდა ფაქტორების ზეგავლენის მსგავსი შედეგები რეგიონის ტერიტორიაზე	✓
5. საცხოვრებელსა და სამუშაო ადგილს შორის მოსახლეობის გადაადგილების ინტენსივობა მაღალია რეგიონის შიგნით	✓
6. ისინი ადმინისტრაციული რეგიონებია	-
7. ბუნებრივი რესურსები, ეკოსისტემა თუ სხვა გეოგრაფიული ნიშნები, მსგავსია რეგიონის შიგნით	-
8. რეგიონებს ახასიათებთ ეკონომიკური ერთგვაროვნება	-
9. რეგიონებს ახასიათებთ მართვადობა	-

ამრიგად, რომ შევაჯამოთ, განხილული 9 კრიტერიუმიდან საქართველოს რეგიონები 5-ს ვერ აკმაყოფილებენ. პოლიტიკის ეფექტიანად დაგეგმვისთვის სასურველია ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების ხარისხის ანალიზის საფუძველზე განისაზღვროს ფუნქციური რეგიონები.

ლიტერატურა

- კანდელაკი კ., აბულაძე მ., ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული რეფორმა: საჭიროება და მომავლის ხედვა, სამოქალაქო კულტურის საერთაშორისო ცენტრი & მწვანე კავკასია, 2016.
<http://www.ivote.ge/GREENCAUCASUS/wp-content/uploads/2016/09/Concept-of-Territorial-Reform.pdf>
- ხარაიშვილი ე., რეგიონული ეკონომიკა, თბილისი, 2003, 88 გვ.
- ჯიბუტი მ., რეგიონების ეკონომიკური განვითარების გამომწვევები საქართველოში, გლობალიზაციის გამომწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში, III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, კონფერენციის შრომათა კრებული, თბილისი, ოქტომბერი, 2018, გვ. 526-529.
- Ray D.M., Lamarche R.H., MacLachlan I.R., Restoring the “Regional” to Regional Policy: A Regional Typology of Western Canada, Canadian Public Policy, University of Toronto Press, 2013, Volume 39, No. 3, September, pp. 411-429.

REGIONALIZATION, REGIONS IN GEORGIA AND THEIR CHARACTERISTICS

Jibuti Mariam
PhD student at TSU

Summary

Georgia has a one-level system of governance. Regional level of governance is not defined by law. However, historical areas/regions are objects for policy planning [3]. Effectiveness of country’s regional division had not been assessed or studied in terms of economic development planning purpose. Our research aimed to define criteria for such assessment and make an evaluation. Research results showed that effectiveness of the regional policy will increase if the Georgian government establishes functional regions.

Key words: Division, Regions, Economic, Development

კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით [PHDF-18-627, სივრცით-ტერიტორიული მოწყობა და რეგიონების ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობები]